

מראי מקומות - ראש השנה

כה.

א. כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל

רש"י ותוספות ביארו הסוגיא שמה שקבלן רבן גמליאל הוא משם שסבר שבאמת יתכן להיות כפי שאמרו, כיון שפעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה, כפי שביאר רבן גמליאל בברייתא בגמרא.

אבל הרע"ב כתב, שאין זה מפני שחשב שאחר שתראה הירח שחרית במזרח בתחלת הנץ החמה בו ביום עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה, שזה אי אפשר. אלא שקיבל עדותן במה שאמרו שראו הירח במערב ערבית, מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתראה באותו הלילה, ובמה שאמרו שראוה שחרית במזרח, אמר טועים הם ועננים כדמות ירח ראו להם ברקיע. ומה שאמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם, הוא לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו זמן שיהיה אפשר שתראה בו, ועל זה השיב רבן גמליאל בברייתא שמקובל מבית אבא שפעמים בא בקצרה ופעמים בארוכה. ואין כוונתו לומר שפעמים שייך לראות את הירח בבקר ושוב בשקיעת החמה, אלא שכוונתו שפעמים הראיה יכולה להיות קרובה יותר למולד.

ב. ועוד באו שנים ואמרו וכו' וקיבלן רבן גמליאל

פירש הרע"ב, שאין זה משום שסבר רבן גמליאל ששייך להיות כך, אלא מפני שידע בחשבון ששייך לראותו בליל שלושים, ומה שלא ראוה בליל שלושים ואחד הוא משום שהיה מכוסה בעבים או שסיבה אחרת גרמה שלא ראוה. וכעין זה פירש הרמב"ם בפירושו המשניות, וביאר את כוונת הגמרא שפעמים בא בקצרה ופעמים בארוכה שמזמן קיבוץ השמש והירח (כלומר המולד) ועד זמן ראיית הירח ישנתה שינוי גדול ותלוי בכמה דברים. ולכן אמר להם כי לפי חשבוננו היה הירח צריך להראות באותו לילה, אף שלפי חשבונם של רבי יהושע ורבי דוסא לא יתכן שיהיה זמן קצר כל כך מהמולד עד הראיה, ועל זה אמר להם שפעמים בקצרה ופעמים בארוכה, אבל ודאי לא האמין העדים במה שאמרו שראוה בבקר במזרח, שזה אי אפשר, אלא על כרחך שראו דבר אחר וטעו. וראה עוד בבעל המאור ומאירי שפירשו על דרך זה. והמאירי הוסיף, שהטעם שאין אומרים בזה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוא משום שאין אנו אחראין לראיית שחרית כלל.

ובשו"ת חכם צבי (מ"ד) כתב להוכיח מדברי הרמב"ם לכל דיני עדות, שכשהעד אומר דבר שאי אפשר, אבל הוא דבר שאינו נצרך לעדות, אין זה מבטל העדות. ובהערות להגרי"ש כתב, שיתכן שזה דוקא בשתי עדויות כבמשנתנו, אבל כשאומר על דבר אחד יתכן שמבטל העדות.

ג. ובליל עיבורו לא נראה וקיבלן רבן גמליאל

כתב הרש"ש ששמע מהגמרא שקבלם רבן גמליאל לאחר שלא ראו הלבנה בליל עיבורו. ותמוה, שאם כן כבר נתעבר החודש, ואיך שייך עוד לקדשה. והביא מזה ראיה לשיטת הרמב"ם (קה"ח ג', ט"ז) שאפילו אם העדים באים בתוך החודש יכולים לקדש החודש למפרע. אך דחה שמדובר בקיבלן קודם ליל עיבורו, ורק אחר כך ראו שלא היתה לבנה בליל עיבורו.

ד. גוזרני עליך

העיר המהרש"א, מדוע גזר רק על רבי יהושע ולא גזר גם על רבי דוסא בן הרכינס. וכתב, שכיון שרבי יהושע היה אב בית דין, ובא לבטל את קביעות המועדים שקבע רבן גמליאל, לכן גזר עליו.

והערוך לנו כתב, שרבי דוסא מעולם לא חלק על רבן גמליאל לענין מעשה, שהרי סבר שצריך כל אדם להכניע עצמו לפסק של כל בית דין ובית דין, ולכן ודאי היה נוהג יום הכיפורים כמו רבן גמליאל, ולכן לא היה צורך לגזור עליו.

ה. אין לי מועדות אלא אלו

העיר השקל הקודש (ב', ו', בציון ההלכה נ"ח), שלפירוש הראשונים לעיל, שקיבלן רבן גמליאל לפי שכך עלה בחשבוננו, וגם במעשה השני היה כן, שאין אנו אחראין לעדותם אחרת, שאם כן מהו שאמר להם אתם אפילו מוטעים. וביאר שאמר להם כן לרווחא דמלתא, שאפילו אם היה טעות, מכל מקום אתם אפילו מוטעים, אבל רבן גמליאל עצמו סבר שלא טעה כלל.

ו. יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל

עשוי וכו' ויעל משה ואהרן וכו'

יש לעיין, מדוע הוצרכו לשתי דרשות, ולא די במה שאמר רבי עקיבא שכל מה שעשה עשוי (וכמו שביארה הברייתא אתם אפילו מוטעים). וביאר הפחד יצחק (פסח, ל"א) על פי המבואר בהשגות הרמב"ן לספר המצוות (שורש א') שצריך לשמוע לבית דין הגדול, אפילו אם אמרו על ימין שהוא שמאל וכו', והביא ראיה לזה מהמעשה של רבן גמליאל ורבי יהושע, ומבואר שזהו דין בכל התורה כולה שצריך לשמוע לבית דין. ומה שאמרו אתם אפילו מוטעים, הוא משום שחשש שמא יעמוד רבן גמליאל על טעותו ויחזור בו, ויהא הפסק שלו בטל למפרע, על זה אמר לו שאפילו אם היה בטעות הוא ראש חודש, ולא שייך שיחזור בו. והטעם שלא די באתם אפילו מוטעים הוא משום שכתב היד רמ"ה בסנהדרין שהגם שכך הדין הרי זה נקרא שהמועדים הם שלא ככתוב, ולכך היה יכול להיות מיצר על זה שהמועדות אינם ככתוב, ולזה אמר

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - ראש השנה

כה. (המשך)

והנודע ביהודה חלק על זה בתקיפות, והביא ראיה מסוגייתנו, שאם כן כיצד אמר רבי עקיבא לרבי יהושע ללכת לרבן גמליאל ביום הכיפורים לפי חשבוננו, והרי הוא אסור עליו מדין נדה, ששויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, והוכיח שהוא מדין אדם נאמן על עצמו.

ח. דוד מלך ישראל חי וקים
כתב המהריץ חיות שמזה בא הנוסח שאומרים בקידוש לבנה 'דוד מלך ישראל חי וקים סימן טוב' וכו', לפי שדוד המלך הוא סימן על זריחת הירח.

ז. הרי הוא אומר אתם אתם אתם
כתב המאירי שמשמע שהיא הדרשה המובאת במשנה, ואף שהמשנה לא הדגישה שהלימוד מ'אתם'. אולם בערוך לנר לעיל (כד ד"ה קרי ב' אתם) פירש שהתנא של משנתנו והברייתא נחלקו, ודייק מדברי רש"י כאן שהדרשה היא ממה שכתוב אשר 'תקראו', שבקריאת בית דין תלה הכתוב, ודרשה אחרת היא מהדרשה של 'אתם אתם'.

לו שיש לילך אחר בית דין הגדול וכלשעשו כהוראת בית דין הגדול בדורו הרי זה ככתוב. ובחידושי הגר"ח על הש"ס (כד) ביאר באופן אחר, שהקשה מדוע באמת חלה הקביעות של רבן גמליאל ולא של רבי יהושע. וביאר על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין, שקביעות זו עיקרה אצל הנשיא. וזה מה שלא ידע רבי יהושע, ולכן אף שאמר לו רבי עקיבא 'אתם אפילו מוטעין', עדיין נסתפק, מניין שהקביעות של רבן גמליאל חלה, שמא הקביעות של רבי יהושע חלה. ועל זה השיב לו רבי דוסא, שיש לילך אחר הנשיא שבדור, יפתח בדורו כשמואל בדורו, שהעיקר הוא הקביעות של הנשיא. עוד כתב להוכיח שמה שכתב הרמב"ם שצריך בית דין הגדול לקביעות החודש, אינו מעכב, שודאי לא היה רבי יהושע חולק על קביעות בית דין הגדול, אלא הוא משום שמועיל גם בלא בית דין הגדול, ולכן נסתפק רבי יהושע.

ז. נטל מקלו ומעותיו וכו'
בנודע ביהודה (תנינא אה"ע כ"ג בסופו) הביא דברי השואל שהסברא בשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא היא מדין נדה,